

A nők (alul)reprezentáltsága a magyar Országgyűlésben

Várnagy Réka, PhD

2013. október

Jelen tanulmány az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) megbízásából készült. A tanulmányban kifejtett információk és nézetek nem feltétlenül tükrözik az ODIHR vagy partnerei, a Friedrich Ebert Alapítvány és a Közép-európai Egyetem Közpolitikai Tanszékének a nézetei

Bevezetés

A magyar országgyűlési képviselők között jelenleg csupán 9% a nők aránya, javulás pedig a közelgő 2014-es választásuktól sem várható. Dacára az elmúlt évtizedek kormányváltásainak, a pártrendszer átalakításának, vagy a közelmúltbeli alkotmányos reformnak, a képviselők százalékos aránya mintha bebetonozódott volna az egyjegyű számok tartományába. Ahhoz, hogy jobban megértsük a nők politikai szerepvállalásával szemben tapasztalható ellenállást, valamint hogy hozzájáruljunk egy befogadóbb politikai mező kialakulásához, alaposan meg kell vizsgálnunk a női politikusok lehetőségstruktúráját. Hogy előmozdítsa a nemek egyenlőségét a politikában, az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Irodája (ODIHR) kidolgozott egy átfogó elemzési keretet, amely segít beazonosítani a legfontosabb hátráltató tényezőket. A keretrendszer hat olyan területet nevez meg, ahol külső beavatkozással befolyásolni lehet a nők esélyeit a politikában. Ezek a következők: az alkotmányos szabályok és a választási rendszer, a törvényileg szabályozott kvóták, a parlament reformja, a pártok működési szabályzata és jelöltállítási folyamata, illetve a kapacitásfejlesztés (Norris-Krook, 2011). A magyar politikai struktúrák vizsgálata során ezen hatlépéses elemzési keret alkalmazásával átfogó képet kaphatunk arról, milyen formális és informális mechanizmusok akadályozzák a nőket abban, hogy versenybe szálljanak a képviselői helyekért, és meg is szerezzék azokat.

Ami a nők magyarországi politikai szerepvállalásának történetét illeti, ők már az 1840-es években követelni kezdték maguknak a szavazati jogot. Először 1918-ban voksolhattak, szavazati jogukat ugyanakkor egészen a huszadik század közepéig számos megkötés korlátozta. 1945-ben ugyan megkapták a teljes választójogot, de a hamarosan hatalomra kerülő kommunisták uralma meggátolta a politikai rendszer demokratikus működését. A parlamenti képviselők aránya 1949 és 1980 között stabil növekedést mutatott (18%-ról 30%-ra), ám ez csupán a hamis egyenlőség látszatának fenntartására irányuló, fentről érkező politikai nyomás eredménye volt. Az ezután megkezdődő demokratizálódási folyamat nem járult hozzá a döntéshozatalban részt vevő nők arányának növekedéséhez. Az, hogy 1990-ben, az első demokratikus választások után 7% nő került be a parlamentbe, jól mutatja, hogy hiányzott a politikai akarat a női képviselet minimumának megteremtése mögül. Az országgyűlésben ülő nők százalékos aránya ekkor beállt egy alacsony, egyjegyű számra, amit mindössze kétszer – az 1994-es és a 2006-os választások alkalmával – sikerült minimálisan, alig 10% fölé feltornáznia. Ezzel az eredménnyel Magyarország az új kelet-közép-európai tagállamok között, és az 57 EBESZ-tagállamot rangsoroló listán is az utolsó helyen van.

1. táblázat: Női képviselők aránya az új kelet-közép-európai EU tagállamokban.

Ország	Az első demokratikus választások éve	A nők aránya az alsóházban	A legutóbbi demokratikus választások éve	A nők aránya az alsóházban
Szlovénia	1990	13,3	2011	32,2
Bulgária	1990	8,2	2013	24,6
Litvánia	1990	9,9	2012	24,1
Horvátország	1992	4	2011	23,8
Lengyelország	1991	9,1	2011	23,7
Lettország	1990	15	2011	23
Csehország	1990	10	2010	22
Észtország	1990	5,7	2011	20,8
Szlovákia	1990	12	2012	18,7
Románia	1990	3,7	2012	13,3
Magyarország	1990	7,3	2010	9,1

Forrás: Inter-Parliamentary Union, IPU (<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>, 2013. szeptember)

Alkotmányos jogok

Magyarországon nincsen alkotmányos akadálya a nők politikai szerepvállalásának. Az 1949-es alkotmánynak a rendszerváltás idején életbe lépő módosításai egyenlő bánásmódot biztosítottak minden állampolgár számára, Magyarország jelenlegi Alaptörvénye pedig külön említést tesz a nőkről és az őket megillető azonos jogokról. Az Alaptörvény XV. cikke kimondja, hogy a „nők és a férfiak egyenjogúak”, és hangsúlyozza, hogy „Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti”. Csakhogy, miközben az intézményi környezet gyakran ellenséges a nőkkel szemben, ezek, a nők politikai jogait erősítő speciális jogi intézkedések valójában nem léteznek. Bár több kísérlet is történt arra, hogy a nők politikai képviseletének növelése érdekében bevezessenek különféle jogi kvótákat,

az elégtelen társadalmi mozgósítás és politikai akarat hiányában ezek a próbálkozások rendre elbuktak. Az alkotmányban megfogalmazott ígéret tehát egyelőre csak ígéret marad.

A választási rendszer

A magyar választási rendszer 2011-ben komoly átalakuláson ment keresztül, és új formájában először a 2014-es parlamenti választásokon kerül majd alkalmazásra. Azt nem tudhatjuk, hogy a változások miként befolyásolják majd a nők parlamentbe kerülésének esélyeit, a régi választási rendszer vizsgálatán keresztül azonban beazonosíthatjuk a nők megválasztásában szerepet játszó hajtóerőket és kritikus tényezőket. Az 1990 és 2010 között alkalmazott vegyes választási rendszer a régi és az új politikai elit közötti alkufolyamat eredményeképpen jött létre a rendszerváltás idején. A 386 képviselői hely *három ágon* került kiosztásra: 176 mandátumot kaptak az *egyéni választókerületekben* induló jelöltek, legfeljebb 152 mandátumot osztottak ki az *arányos területi pártlisták* alapján, további, legfeljebb 58 kompenzációs képviselői helyet pedig az *országos pártlisták* alapján. Az egyéni választókerületekben kétfordulós, abszolút többségi rendszer működött, a listákra leadott szavazatoknak pedig el kellett érniük az 5%-os küszöböt ahhoz, hogy az adott párt bekerüljön az Országgyűlésbe. Mivel a győztes végül több mandátumot kapott, mint amennyi a szavazatok száma alapján arányosan járt volna, ez a választási rendszer a legnagyobb pártoknak kedvezett (Benoit, 2005).

A vegyes választási rendszer vizsgálata lehetővé teszi az arányos és a többségi formulák összehasonlító elemzését, így kideríthetjük, hogy a várakozásoknak megfelelően vajon Magyarországon is inkább a rendszer arányos ága kedvez-e jobban a nők képviseletének (Matland, 1998). Ami a jelöltállítást illeti, a női indulók számának az elmúlt két évtizedben tapasztalható növekedése azt mutatja, hogy a választási rendszer maga nem veszi el a nők kedvét attól, hogy elinduljanak a választásokon (lásd 2. táblázat).

2. táblázat: Az 1990 és 2010 közötti országgyűlési választásokon induló férfi és női jelöltek aránya

Választási ciklus kezdete	Férfi képviselőjelöltek		Női képviselőjelöltek	
	Száma	Aránya (%)	Száma	Aránya (%)
1990	3191	91	316	9
1994	4084	88,5	529	11,5
1998	3657	85,8	605	14,2
2002	2840	82,2	614	17,8
2006	2284	83,3	456	16,7
2010	2020	80,8	495	19,2

Forrás: Farkas - Vajda (1991) és Ilonszki-Várnagy (2012)

Az, hogy a női indulók számának növekedése nem vont maga után a megszerzett mandátumok számának növekedését, arra enged következtetni, hogy a választási rendszer többségi jellege akadályokat gördít a női jelöltek megválasztása elé. Az 1990-es választásokon a női képviselők 78%-a vagy területi, vagy országos pártlistán jutott be a parlamentbe (Ilonszki-Montgomery, 2002). Az 1994 és 2006 közötti időszakban ez az arány csökkent (67%-ra), míg az egyéni választókerületi mandátumot nyert nők aránya elérte az egyharmadot. Megfigyelhető az is, hogy megnőtt a területi listák jelentősége az országos listákkal szemben: míg 1990-ben még az országos listák kedveztek leginkább a női jelölteknek, a későbbi választásokon a legtöbb női képviselő területi pártlistáról jutott be a parlamentbe.

A magyar külügyminisztérium a meghívására az ODIHR egy választás-megfigyelő program keretében értékelt a 2010. áprilisi országgyűlési választásokat. Az értékelő jelentés többek között megállapítja, hogy a 2006-os választási eredményekhez képest a parlamenti képviselők száma lecsökkent 43-ról (11,1%) 35-re (9,1%). A jelentés felhívja a figyelmet arra is, hogy „hatékonyabb intézkedéseket kellene foganatosítani nők parlamenti képviseletének szélesebb körű biztosítása érdekében. Ilyen intézkedés lehetne például, hogy a

politikai pártok a férfiakkal egyenlő arányban szerepeltessék a nőket a pártlistákon, illetve hogy nők a lista megválasztásra esélyes helyein is szerepeljenek.”¹

Mi húzódik meg ezen tendenciák hátterében?

Mivel a magyar politikai életet két párt uralja, rendre ez a két párt – a konzervatív Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (Fidesz) és a Magyar Szocialista Párt (MSZP) – szerzi meg az egyéni választókerületekben és a területi listákon elnyerhető helyek nagy részét, a kisebb pártok képviselőinek többsége pedig az országos listákról kerül be a parlamentbe. Az egyéni választókerületekben nyert női mandátumokat az erős szocialista női jelöltek magyarázzák, míg a területi listák inkább a fideszes női képviselőknek kedveztek. Ez a tendencia 2010-ben szakadt meg, amikor is a szocialisták elveszítették számos egyéni választókerületüket, és újra a pártlista vált a nők parlamentbe jutásának legfontosabb eszközévé (a 35 képviselőnőből 26 vagy területi vagy országos listáról jutott be az országgyűlésbe). Óvatosan kell azonban értelmeznünk az adatokat, hiszen valójában az „esélyesebb utat” jelentő területi listákról is igen kevés nő jutott be a parlamentbe. Hiába nőtt ugyanis a területi listán megszerzett képviselői helyek száma a két nagy párt esetében, a női jelöltek nemigen jutottak elnyerhető pozícióhoz. Ugyan a szocialisták – hogy biztosra menjenek – több ágon is rajthoz állították kedvenc női jelöltjeiket, a többi nőnek nem juttattak befutó helyeket a listákon. Ami a Fideszt illeti, az alig néhány nőt indított esélyesnek számító listás helyeken (Ilonszki-Várnagy, 2007).

Választási reform

A választási reform értelmében a 2014-es parlamenti választások után többek között csökkenni fog a képviselői székek száma, a mandátumok két ágon (egyéni választókerületekben és országos pártlistákról) és egy fordulóban kerülnek majd kiosztásra, és megszűnik az eddig egységes parlamenti küszöb (az egy párt által állított lista esetében a bejutási küszöb 5% marad, két párt közös listájánál már 10%, három vagy több párt közös listája esetén pedig 15% lesz). Az, hogy a képviselői helyek száma 386-ról 199-re csökken, alighanem már önmagában fel fogja erősíteni a versengést a hivatalban lévő képviselők és a potenciális jelöltek között. A reform tovább erősíti a választási folyamat többségi elemét azzal, hogy a 199 képviselői szék közül 106 sorsa dől majd el az egyéni választókerületekben.

---

¹ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Election Assessment Mission Report, Republic of Hungary - Parliamentary Elections (11 April 2010), p. 22-23.

A maradék 93 mandátumot az országos pártlistákon szereplő jelöltek között osztják majd ki, ahová nem csak a vesztesekre leadott szavazatokat vezetik át, hanem azokat a „többlatszavazatokat” is, amelyekre már nem volt szükség egy adott egyéni mandátum elnyeréséhez. A versengés tehát két szinten is erősödni fog: a képviselői helyek számának csökkenése minden bizonnyal oda vezet, hogy a pártok kevesebb női jelöltet állítanak majd, hiszen kevés nő rendelkezik a már megválasztott képviselők helyzeti előnyével (a kutatások azt mutatják, hogy nagyobb az esélye a megválasztásra annak, aki már betölt valamilyen választott hivatalt, mint aki új jelöltként indul) (Murray, 2008). A többlatszavazatokért folytatott verseny ugyanakkor várhatóan azt eredményezi, hogy a pártok még a biztosan megnyerhető körzetekben is közismert politikusokat indítanak majd – akik szinte kizárólag férfiak –, rendkívül kicsi mozgásteret hagyva az újonnan érkezőknek. Szintén ezt a tendenciát fogja erősíteni, hogy az egyéni körzetekben tartott választások immár egyfordulósak lesznek. Emiatt a szövetséges pártoknak – ahelyett, hogy a két forduló között állapotodnának meg egymással – már a választások előtt dönteniük kell a közös jelöltek személyéről. Ez csökkenteni fogja a nők jelölési esélyeit, ami azon kívül, hogy rontja a parlamentbe jutásuk esélyeit és csökkenti a láthatóságukat, megerősíti azt a sztereotípiát is, hogy kizárólag férfiak indulnak a közhivatalokért folytatott versenyben.

Törvényileg szabályozott kvóta

A magyar jogi keret nem tartalmaz olyan eszközöket, melyeknek célja a nők politikai részvételének növelése lenne. Annak ellenére, hogy többször is kísérletet tettek a bevezetésére, Magyarországon nincsen női kvóta. Az első és alighanem legismertebb próbálkozásra 2007-ben került sor, amikor két liberális képviselő két, a nők politikai képviseletét előmozdító törvényjavaslatot terjesztett az Országgyűlés elé. Mindkét törvényjavaslat igen nagyratörő volt: az egyik a cipzár-rendszer bevezetését tett volna kötelezővé a parlamenti és az önkormányzati választási pártlisták összeállításánál, továbbá előírta volna, hogy az államtitkárok között mindkét nem legalább egyharmad arányban képviseltesse magát, a másik javaslat pedig legalább 30%-ban határozta volna meg a női miniszterek arányát, így biztosítva a női politikusok kritikus arányát a kormányban. A parlament mindkét javaslatot leszavazta, de a téma kapcsán kialakuló vita segítette megérteni, miként vélekedik a magyar politikai elit a női kvótáról. Először is, a pártok többsége nem alakított ki világos és egyértelmű álláspontot, mindkét nagy pártot megosztotta a kérdés.

Közismert szocialista politikusnők álltak elő pro- és kontra érvekkel, miközben a fideszes képviselők legnagyobb része tartózkodott a szavazásnál. A kereszténydemokraták és a konzervatív Magyar Demokrata Fórum (MDF) képviselői közül többen felemelték szavukat a javaslat ellen, de még a liberális Szabad Demokraták Szövetségén (SZDSZ) belül is volt, aki ellenezte az indítványt, annak ellenére, hogy az előterjesztés kidolgozói a liberális párt soraiból kerültek ki. Többek között olyan ellenérvek hangzottak el, hogy a kvóta bevezetése után a saját érdekeik okán megválasztott nők helyett „alibi-nők” töltenék be a tisztségeket; hogy a választóknak joguk van eldönteni, kit küldenek a parlamentbe; hogy egy csapásra nem lehet megváltoztatni a politikai kultúrát; illetve hogy féltő, hogy a női kvótán felbátorodva a többi alulreprzentált csoport is hasonló követelésekkel fog előállni. A kvóta bevezetése mellett érvelők a nők politikai alulreprzentáltságából fakadó demokratikus deficitre hivatkoztak; arra, hogy a kvóta hatékony módon teremtené egyenlő feltételeket; illetve hangsúlyozták, hogy egy ilyen törvény a nemek közti egyenlőség felé vezető út első állomása lehetne (Papp, 2008).

A törvényi kvóta kapcsán felélénkülő későbbi vitákban is hasonló érvek hangzottak el. Fontos változást jelentett, amikor 2010-ben a civil társadalom egy alulról szerveződő kezdeményezés keretében aláírásgyűjtésbe kezdett egy, a női kvótáról szóló népszavazás kiírásáért. Végül nem gyűlt össze a szükséges számú aláírás, aminek számos magyarázata lehet, például hogy elegendő társadalmi és anyagi tőke hiányában a civileknek nem sikerült kellőképpen megszólítaniuk a közvéleményt, a média pedig nem vett tudomást a kezdeményezésről.

A kvóta bevezetésére irányuló harmadik próbálkozásra 2011-ben került sor, amikor két, különböző pártállású ellenzéki politikus egy olyan javaslatot terjesztett elő, amely minimum 33%-ban határozta volna meg a nők arányát a pártlistákon. Az, hogy több párt közösen nyújtott be törvényjavaslatot a témában, gerjesztett némi érdeklődést és politikai vitát, de kellő támogatás hiányában az előterjesztést gyorsan leszavazták.

A nemi kvóta magyarországi bevezetésére irányuló összes próbálkozásban megfigyelhető egy közös elem: a kérdés mindig valamely képviselő egyéni kezdeményezésére került napirendre, gyakran anélkül, hogy akár saját pártjuk támogatta volna őket. A politikai elit – ideértve a női politikusokat is – nem mutat hajlandóságot a nemi kvóta bevezetésére, a civil társadalom részéről alulról érkező nyomás pedig nem elég erős. Mindaddig, amíg az ügy nem talál elkötelezett támogatókra a Parlamentben, a kvóta bevezetésére – vagy akár a javaslat érdemi megfontolására – igen kevés az esély.

Parlamenti reformok

A társadalmi nemekre érzékeny reformok hiánya magának a parlamentnek a működésén is világosan látszik. A közelmúltbeli parlamenti reform, amely módosította az eljárási szabályokat és hozott egy új országgyűlési törvényt (2012. évi XXXVI. törvény), még csak meg sem kísérelte úgy átalakítani a politikai küzdőteret, hogy az kedvezőbb legyen a nők számára. Nem érvényesítették a nemek közti esélyegyenlőség szempontjait a parlamenti eljárások, munkarend, vagy a parlament költségvetésének módosításnál, nem hoztak létre a női képviselőket támogató intézményeket, nem vették fontolóra a munkafeltételek, a munkaidő beosztásának és a munkahelyi kultúra társadalmi nemekre érzékeny átalakítását. A nemek közti egyensúly érvényesítése a parlamenti bizottsági tagok kinevezésénél, a rugalmas munkaidő bevezetése, a késő éjszakig tartó üléselés gyakorlatának megszüntetése és a képviselők számára biztosított gyermekfelügyelet olyan gyakorlati lépések, amelyek megkönnyítik a nők és férfiak részvételét a parlament munkájában azáltal, hogy segítik a munka és a családi élet összeegyeztetését mind a női, mind a férfi képviselők számára. A nőkkel szembeni ellenséges hozzáállás ráadásul nem csak a formális szabályokban érhető tetten: a parlamenti viták során gyakran kerül sor szexista megnyilvánulásokra, ám a felelősöknek csak a legritkább esetben kell retorzióra számítaniuk.

Pártszabályok és jelöltállítás

A választási rendszer vizsgálata és a kvóta bevezetésére irányuló sikertelen kísérletek áttekintése rávilágít arra, hogy jelenleg elsősorban a pártokon múlik, bekapcsolódhatnak-e a nők a működésükbe, illetve a szélesebb értelemben vett a politikai döntéshozatalba. Az világosan látszik, hogy a nők politikai reprezentációjának ügye egyik magyarországi párt számára sem jelent prioritást. Amint az a 3. táblázatban látható, egyik párt sem tett erőfeszítéseket annak érdekében, hogy parlamenti frakciójában nagy számban képviseltessék magukat a nők.

3. táblázat: A női képviselők száma és aránya az egyes pártokon belül, 1990-2010

Párt	1990		1994		1998		2002		2006		2010	
	db.	%	db.	%	db.	%	db.	%	db.	%	db.	%
MDF	8	4.8	6	15.8	1	5.9	1	4.2	1	9.8	-	-
SZDSZ	8	8.5	11	15.7	3	12.5	2	10.0	2	10.0	-	-
MSZP	5	15.1	22	10.5	14	10.4	23	12.9	25	13.1	5	8,5
FIDESZ	2	9.1	1	5.0	10	6.7	9	5.5	11	7.8	20	8,8
KDNP	1	4.7	1	4.5	-	-	-	-	2	8.7	2	5,4
FKGP	3	6.8	2	7.7	3	6.2	-	-	-	-	-	-
MIÉP	-	-	-	-	1	7.1	-	-	-	-	-	-
Jobbik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	6,4
LMP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	31,2
Összes	28	7.3	43	11.1	32	8.3	35	9.1	41	10.6	35	9,1

Forrás: Ilonszki-Kelemen-Széles, 2003:14 és Ilonszki-Várnagy, 2007

A magyar pártrendszer korai megszilárdulása megakadályozta, hogy létrejöjjön egy új elit, amely zászlajára tűzhetné volna a nemek közti egyenlőség kérdését. Ennek ellenére kialakulóban van egy választóvonal a bal és a jobb oldal között, és azt láthatjuk, hogy a Magyar Szocialista Pártban valamivel magasabb a női képviselők aránya. Ez egybevág azzal, hogy 2002-ben az MSZP elfogadott egy kvótát, amely legalább 20%-ban határozza meg a nők és fiatalok arányát a képviselőjelöltek között. Ugyanakkor, mivel sem a női jelöltek listapozíciójával, sem a számukra biztosítandó erőforrásokkal – pl. felkészítő képzés – kapcsolatban nem tartalmaz előírásokat, a kvóta inkább csak jelképes jelentőséggel bír. Az, hogy mennyire nem hatékony az önkéntes kvóta, 2010-ben vált nyilvánvalóvá, amikor a politikai mező beszűkülésének fenyegetése felülírta a nemek közti egyenlőség iránti elkötelezettséget, és minden addiginál kevesebb női képviselő került be az MSZP parlamenti frakciójába. Korábban már sikeresen megválasztott nők hullottak ki a rendszerből, ami rávilágít a női képviselettel kapcsolatos egy újabb problémára, nevezül, hogy míg növekvő újraválasztási mutatójuk alapján a férfiakból álló politikai elit mind professzionálisabbá és zártabbá válik, a nők körében egyre nagyobb a fluktuáció. A 2010-es parlamenti ciklusban az először megválasztott női képviselők aránya elérte a 60%-ot (a férfiaknál ez az arány 44%

volt). Miközben fontos, hogy a politikai mező nyitott legyen az újonnan érkezők számára, az, hogy sok nő csupán egyetlen ciklust tölt ki a parlamentben, akadályt gördít egy professzionális női politikai elit kialakulása elé.

Caul szerint akkor van lehetőség új értékek és új stratégiák bevezetésére, ha új szereplők lépnek be a politikai mezőbe, ők ugyanis a nélkül próbálhatnak új szavazókat szerezni, hogy tartaniuk kellene a régi támogatók elvesztésétől (2001:1218). A 2010-es választások átrajzolták az ország politikai térképét: régi pártok tűntek el, és új pártok – köztük egy új zöld párt, a Lehet Más a Politika (LMP) – jutottak be az országgyűlésbe. Szigorú nemi kvótájának és a női jelöltek számára tartott képzéseknek köszönhetően a nők aránya az LMP frakcióban magasabb, mint bármelyik másik pártban a magyar országgyűlés története során.

Ami a politikai pártokat illeti, kulcsfontosságú, hogy megvizsgáljuk azokat az informális folyamatokat, amelyek akadályát jelentik a nők részvételének. A jelöltállítási folyamat átláthatatlansága és a pártokon belüli informális alkuk megnehezítik a politikai egyezkedésből gyakran kimaradó nők helyzetét (Várnagy 2010). Szintén foglalkozni kell a párt- és a kampányfinanszírozás problémájával, hiszen az átláthatóság és a hatékony szabályozás hiánya zavaros finanszírozási gyakorlatot eredményez a pártoknál (Ilonszki-Iván, 2006), amely szintén kedvezőtlenül érinti a nőket.

Kapacitásfejlesztés

Ami a kapacitásfejlesztést illeti, kulcsfontosságú lenne a nemek közti egyenlőséggel foglalkozó civil szervezetek megerősítése. A magyar civil társadalomnak a jelenleginél több technikai és anyagi támogatásra lenne szüksége, de a társadalmi beágyazottság hiánya is hozzájárul ahhoz, hogy ezek a szervezetek nem tudnak kellőképpen hozzájárulni a kapacitásfejlesztéshez. Mindez feltétlenül igaz a női szervezetekre is, melyek számát igen nehéz megbecsülni. Sok olyan szervezet működik Magyarországon, amely hagyományosan nőket érintő kérdésekkel foglalkozik – pl. gyermeknevelés, családon belüli erőszak –, és amelyet ezért női szervezatként tartunk számon. Ezek nagy része azonban távol tartja magát a politikai aktivizmustól, és – ahogy Fábián megjegyzi – inkább jóléti és oktatási szolgáltatásokat nyújt. A civilek ezeket a szolgáltatásokat önkormányzati és állami irányítású szervezeteken keresztül, velük együttműködésben nyújtják, ami sebezhetővé teszi és függő helyzetbe hozza őket. Az aktivisták emiatt gyakran úgy gondolják, apolitikusnak kell maradniuk ahhoz, hogy folytathassák munkájukat (Fábián 2007:117). Mindennek

következtében kevés az olyan civil szervezet, amely a nők politikai részvételének előmozdítását, illetve az ehhez szükséges kapacitások fejlesztését tűzi ki célul maga elé. Három olyan ernyőszervezet működik ma Magyarországon, amely lobbitevékenysége során nyíltan képviseli tagszervezetei és a nők érdekeit. Figyelemre méltó, hogy a nők politikai szerepvállalásának előremozdítása érdekében ezek az ernyőszervezetek több alkalommal is együtt léptek fel, hiszen ez a női civil szféra egységét jelzi ebben a kérdésben. 2007-ben a női szervezetek egymással szoros együttműködésben kísérelték meg a törvényileg szabályozott nemi kvóta bevezetését. Legutóbb pedig a 2014-es országgyűlési választások kapcsán hívták fel a figyelmet a nők politikai részvételének fontosságára. Közös nyilatkozatukban rámutattak a választási reform hátrányos hatásaira és felszólították a pártokat a női képviselet megerősítésére. Több pontban fogalmazták meg ajánlásukat a politikai pártok számára, amelyek közül a leghangsúlyosabb a paritásos jelöltállítás bevezetése az országos pártlisták tekintetében, azaz a női és férfi jelöltek 50-50%-os aránya és felváltva történő szerepeltetése a listákon.²

Kapacitásépítésre nem csak a politikán kívül kerülhet sor: a pártokon belül működő női tagozatok vagy csoportok, azok, akik a legtöbbet tehetnek tagjaik előmeneteléért. A legtöbb magyarországi pártnak ugyan van női tagozata, de ezek hangját a férfi pártvezetés által meghatározott pártfegyelem és pártérdek elnyomja. Nyilvánvaló, hogy hiányoznak azok az erős női politikusok, akik felvállalhatnák a női képviselet ügyét. Ugyanakkor azért akadnak kivételek, akik gyakran a pártok külső köreiből, például az Európai Parlament pártcsoportjaiból érkeznek, ahol a tagállamok országgyűléseihez képest magasabb a nők aránya – a magyar európai parlamenti képviselők között például 36%. Ha megvizsgáljuk a magyar európai parlamenti képviselők pályafutását, azt találjuk, hogy bár az itthon rendelkezésre álló politikai források is fontos szerepet játszottak a kiválasztásuknál, az európai szintű szakmai tapasztalat és a nemek közti egyenlőséggel szemben támasztott európai elvárások szintén sokat nyomtak a latban (Várnagy, 2009).

De nem csak az európai, hanem a helyi politikában is magasabb a nők aránya, mint a Parlamentben. A női polgármesterek aránya 1990 és 2010 között 10%-ról 18%-ra emelkedett. Bár ez a növekedés azt mutatja, hogy a nők aktívan részt vesznek a helyi politikában, fontos megjegyezni, hogy főleg kisebb településekről van szó, ahol a politikai pártok helyett a függetlenek határozzák meg a politikai mezőt. Minél nagyobb egy település, és minél több

---

² A nyilatkozat szövege elérhető a Női Érdek honlapján: <http://noierdek.hu/?p=25078>.

erőforrás áll a rendelkezésére, úgy tűnnek el a függetlenek és a nők a választott közhivatalokból: az 1000 főnél kisebb lakosságú települések 21%-nak van női polgármestere, a 10 000 főnél nagyobb városok esetén azonban ez az arány csupán 7% (Ilonszki-Várnagy, 2012).

Következtetések

A lehetőségek struktúrájának vizsgálata azt mutatja, hogy a nők politikai döntéshozatalban való részvételének előmozdításához a társadalmi nemek viszonyát jobban figyelembe vevő intézményi reformra lenne szükség. Ugyan az alkotmányos keretek *de jure* garantálják a jogegyenlőséget, a jogi keretek, ide értve a választási rendszert, nem biztosítanak *de facto* egyenlő jogokat és lehetőségeket a politikai és közéletbe bekapcsolódni kívánó férfiak és nők számára. Azok a jogi ösztönzők – pl. nemi kvóta – is hiányoznak, amelyek előmozdíthatnák a magyarországi nők politikai képviseletét. A szabályokat azonban, ha van lehetőség és akarat, meg lehet változtatni. Az Európai Parlamentben és a helyi politikákban tevékenykedő politikusnők példája azt mutatja, hogy megvan a kapacitás, amelyre építeni lehet, a rajtvonal, ahonnan el lehet kezdeni a nők aktív politikai szerepvállalásának előmozdítását az országos politikában. Két olyan kulcsszereplő van, akik képesek előidézni a változást, ezek pedig a nőszervezetek és a politikai pártok. A nőszervezetek fontos szerepet játszanak a kapacitásépítésben és a szélesebb közvélemény körében végzett tudatosság-növelésben. Mindkettőre feltétlenül szükség van a nemek közti egyenlőség előmozdításához, illetve ahhoz, hogy a nők részvétele a döntéshozatal minden szintjén erősödjön. A politikai pártok a jelöltállítási és finanszírozási gyakorlataik fejlesztésével tehetnek azért, hogy soraikban, és általában véve a választott hivatalokban növekedjen a nők száma. Számos eszköz és módszer áll rendelkezésre ezen célok eléréséhez, de legelőször is arra van szükség, hogy a nők politikai részvétele – mint a demokrácia alapja – politikai prioritássá váljon.

A szerzőről

Várnagy Réka, PhD, Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézetének oktatója, kutatási területe a nők politikai részvétele és a parlamenti politika.

Hivatkozott irodalom

- Benoit, Kenneth (2005): Hungary: Holding Back the Tiers In: M. Gallagher – P. Mitchell (eds): *The Politics of Electoral Systems*, Oxford: Oxford University Press, 231-252.
- Caul, Miki (2001): Political Parties and the Adoption of Candidate Gender Quotas: a Cross-National Analysis. In: *The Journal of Politics*, 63(4):1214-1229.
- Fábián, Katalin (2007): Making an Appearance: The Formation of Women's Groups in Hungary In: *Aspasia*, 1: 103-127.
- Farkas E. János – Vajda Á. (1991): Az 1990-es parlamenti választások képviselőjelöltjeinek társadalmi jellemzői. In: Kurtán S. – Sándor P.- Vass L. (eds.): *Magyarország politikai évkönyve 1991*. Budapest: DKMK 87-99.
- Ilonszki Gabriella – K. Montgomery (2002): Több demokrácia, kevesebb képviselet? *Politikatudományi Szemle* 2002(3-4): 7-34.
- Ilonszki Gabriella - B. Kelemen I. – Széles Zs. (2003): *Fordulóponton. Képviselők 1998-2002* Budapest: Mirovni Institut.
- Ilonszki Gabriella - Iván Gábor (2006): **Hiba! A hiperhivatkozás érvénytelen.** In: *Az Elemző* (1): 41-62.
- Ilonszki Gabriella - Várnagy R. (2007): Vegyes választási rendszer és női képviselet. *Politikatudományi Szemle* 2007(1): 93-109.
- Matland, Richard (1998): Women's legislative representation in national legislatures: a comparison of democracies in developed and developing countries. In: *Legislative Studies Quarterly* 28 (1), 109–125.
- Murray, Rainbow (2008): The power of sex and incumbency. *Party Politics*, 14(5): 539-554.
- Norris, Pippa – M. L. Krook (2011): Gender Equality in Elected Office: A Six-Step Action Plan. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), letöltve az OSCE weblapjáról <http://www.osce.org/odihr/78432> 2013. október 15-én
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), Election Assessment Mission Report, Republic of Hungary - Parliamentary Elections (11 April 2010), letöltve az OSCE weblapjáról, <http://www.osce.org/odihr/elections/71075> 2013. október 15-én
- Papp Zsófia (2008): A nemek esélyegyenlőségének problémája, ahogy a képviselők látják. in: Ilonszki G.- Hámor Sz. – Papp Zs. –Juhász. B. –Sáfrány R. : *A női kvóta Magyarországon.A 2007-es év vitája a politikai esélyegyenlőségről*. Budapest:Szociális és Munkügyi Minisztérium, 51-78.
- Várnagy Réka (2010): Jelöltállítás a 2009-es európai parlamenti választásokon. *Politikatudományi Szemle*, 2010(4): 9-24.
- Várnagy Réka – Ilonszki G. (2012): Üvegplafonok. Pártok fent és lent *Politikatudományi Szemle*, 2012(4):7-28.